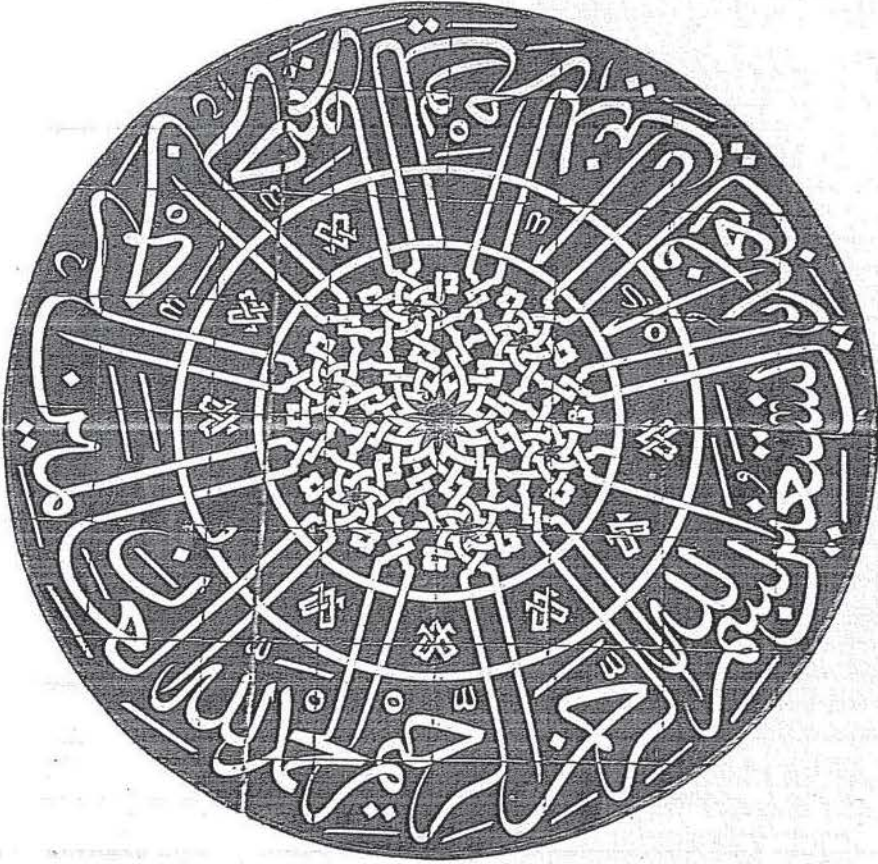

TOPLUMSAL TARİH

TEMMUZ 1995 FİYATI: 125.000 TL (KDV DAHİL)

VEKİHARÇ MASARİFAT
PUSULALARI

OSMANLI DİPLOMATİKASI

ŞİRKET-İ HAYRİYE TARİFESİ

ANTALYA TİCARETİ, 1922

19

ÖZEL DOSYA: ABDÜRREŞİD İBRAHİM, I

HÂBİL ÂDEM PELİSTER HAKKINDA

ALİ BİRİNCİ

Bu noktalar şimdilik meçhûlümüzdür.⁵ Hâbil Âdem'in son yazıları muvacehesinde ölümüne dair (I. s. 12, ss.3) "1939 yılı ya da 1940'lı yılların ilk yarısı" gibi tahminlerin "yanıltıcı" olduğu ortaya çıkmaktadır.

Halil Yaver imzalı kitapların da Hâbil Âdem'in olduğuna dair kayıtların⁶ herhangi bir tenkid süzgeçinden geçirilmeden aktarıldığı görülmektedir (I. s. 12, ss.3). Doğrusu bu noktada da hâlli müşkil bir mesele ortaya çıkmaktadır. Çünkü Hâbil Âdem de Halil Yaver imzalı bütün kitaplarının kendisine ait olduğunu ve toplatılma tehlikesinden kurtulmak için bu yola başvurulduğunu uzun uzadıya anlatmaktadır.⁷ Halil Yaver imzalı kitaplardan sadece biri hakkında toplatma kararına rastlanması ise bu bakımdan dikkate değer.⁸ Üstelik bu kitaplara "İstanbul Barosu Avukatlarından ve Tuna Vilâyetinin Sofya Sancağının Samakov kazasının Dolna Banyu Köyü'nden" izahını ve resmini koyan⁹ Halil Yaver, Hâbil Âdem yerine hapse girmeye niçin talib olsun? Diğer taraftan Hâbil Âdem'in 1932'den önce Balkanlar hakkında hiç neşriyatı yokken daha sonra niçin sadece bu mesele hakkında bir dizi kitap neşrine kalkıştığı da cevap bekleyen bir başka sualdir. Yoksa o yine, mutâdî üzere, aktüel olan siyasî meseleler peşinde mi koşmaya başlamıştır? İsmi verdiği kitapların ortada gözükmemesi de araştırmaları bir başka çıkmaza sokmaktadır. Ancak bu kitaplardaki polemikçi üslûbun Hâbil Âdem'i tanıyanlar için âşina gelmesi de bir başka dikkate değer noktadır. Yoksa bu kitaplara son şeklini veren Hâbil Âdem midir? Belki de bir katkının mübalâğalı bir şekilde ifadesi karşısında bulunuyoruz. Ötedenberi kudemâya sorduğumuz bu meselede, sadece Ziya Uygur Beyefendi'den cevap alabildim (Temmuz 1994). İfadesine göre Halil Yaver dostuydu ve kendi telifi olan bu kitaplardan bazısını imzalayıp kendisine hediye etmişti.

Hâbil Âdem'in kendi ifadesine göre *Serbest Fırka Niçin Kapandı?* isimli eseri önce *Yarın*'da tefrika edildi, ağır siyasî müdahale üzerine tefrikası durduruldu, kitap hâlinde neşrolunca da toplatıldı. Böyle bir kitabın ismine ve izine henüz rastlanmamıştır.¹⁰ Lâtin harfleriyle kendi imzasını taşıyan bir kitabının bulunmasına yorum getirmek çok zordur. Yoksa onun kitap halinde son eseri *Mustafa Kemallerin Kitabı* mıdır (1925, dış kapak 1926)? Kitapları arasında künyesi eksik bırakılan tercümesi *Şark'ta İngiliz-Alman Rekabeti* (İstanbul, 1332, 202 s.) Bediî Fikri imzasını taşı-

yor olsa bile bu müstearın Hâbil Âdem'e ait olduğu ötedenberi bilinmektedir.¹¹

Dikkatimizi çeken noktalardan ilki Hatif Dehri'nin müstear olup olmadığı (III, s. 9, ss. 1) hususudur. Bunun müstear olduğu açık ise de, doğru okunup okunmadığı hususunda, *Büyük Gazete*'yi görmediğimiz için, bir şüphemiz bulunuyor. Kâşif Dehri müstearının yanlış okunması bahis mevzuu olabilir. Doğrusu, acıklı hanım romanları (*Üvey Vâlde, Matem Tulleri, Mecnune* vb) üzerinde gördüğümüz bu müstear mütareke devrinde *Alemdar* gazetesindeki dikkate değer birçok siyasî başmakalenin de imzasıdır ve tabii müstear olduğu da gün gibi ortadadır ve şüphe izharına gerek yoktur. Diğer taraftan Süleyman Tevfik'in soyadına (Özzorluoğlu) soru işaretinin konulmasından da küçük bir araştırma ile kurtulmak mümkün olabilirdi. Matbuat tarihimizin en dikkate değer simalarından biri olan S.T. Özzorluoğlu'nu (1861-1939) tanımak değil, tanımamak imkân haricindedir.¹² Bâbüâli'nin en yaşlı mensubuydu ve Baba lâkabıyla anılıyordu. Avnullah el-Kâzımî'nin (1866-1914) ağabeyi; Halide Nusret Zorlutuna merhume ile İsmet Kür Hanımefendi'nin amcasıydı. Bâbüâli'nin en çok eser veren kalemiydi.¹³

Hâbil Âdem hakkındaki yazı, şahsiyeti ve siyasî macerası ne olursa olsun, eserleriyle daima yaşayacak olan bir yazarın hayatına birçok yeni bilgiyle bir katkı getirmektedir. Bu bakımdan yakın tarihi tanımak ve yazmak isteyenler için yeni bilgilerle dolu. Ancak yazıya nâkilci tavrın hâkim olması, bir zaaf teşkil etmektedir. Malûm, şüphe sadece basiretin değil, araştırmacılığın da başı ve ilk rehberidir. Başka bir şeyle ikâmesi de mümkün değildir. ■

- 1- Mustafa Şahin-Yaşar Akyol, "Habil Adem ya da Nam-ı Diğer Naci İsmail Pelister Hakkında", *Toplumsal Tarih*, Nu. 11 (Kasım 1994) s. 6-14; II. Kısım. *T.T.*, Nu.12 (Aralık 1994) S. 17-23; III. Kısım. *T.T.*, Nu.13 (Ocak 1995) s. 6-11.
- 2- Romen rakamları yazının sırasına işaret içindir. Takibini kolaylaştırmak için bu yola müracaat ettik. İkinci rakam sayfayı, üçüncü rakam sütunu (ss) belirtmektedir.
- 3- Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasî Partiler*, İstanbul 1952, s. 349.
- 4- Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, İstanbul 1990, s. 166-173.
- 5- Pelister soyadı *Ankara Telefon Rehberi*'nde çok azdır. Bunlardan birkaçına telefonla ulaşabildim, bir alâkaları olmadığını söylediler. İstanbul'daki Pelister soyadlı vatandaşlarımızdan bilgi alınabilir ve Hâbil Âdem'in son zamanları aydınlatılabilir kanaatindeyiz. Pelister, Manasur'un güneyinde bir dağın ve kasabanın adıdır.
- 6- Bu iddia Abidin Nesimi'den (*Yılların İçinden*, İstanbul,

- 1977, s. 99, 109, 179) aktarılmıştır.
- 7- "Son Çeyrek Asrın Muhasebesi" *Büyük Doğu*, Sayı 80 (13 Şubat 1948) s. 13, 16.
  - 8- *Türkiye ve Balkanlar-Nereye Gidiyorsunuz Türkiye* (İstanbul, 1937, 70 s) ismini taşıyan kitabın bir tanıtımı için: Mustafa Şahin, "Quo vadis Turquie", *Tarih ve Toplum*, Sayı. 119 (Kasım 1993) s. 60-62; Yasak kararı için: *Yurda Sokulması ve Elden Ele Geçmesi Yasak Yayınları*, Ankara, 1975 s. 394-95.
  - 9- Halil Yaver'in gördüğümüz üç kitabından ikisinde resmi bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda künyesi verilen kitabında (s. 2), diğeri yazarların görmediği *Bugünkü Bulgaristan'da Türk Düşmanlığı* (İstanbul, 1932 s.2, tamamı 47s.) kitabındadır. Üçüncü kitapta (*Balkan Sulbunu Kim Tehdit Ediyor-Bulgarların Balkanları İstila Planları*, İstanbul 1938, 116 s.) resmi yoktur.
  - 10- "Son Çeyrek Asrın Muhasebesi", *Büyük Doğu*, Sayı. 77 (23 Ocak 1948) s. 13, dipnot 2.
  - 11- M. Seyfettin Özege, *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*, İstanbul, 1977, C. 4, s. 1629.
  - 12- Tespit edilen 146 kitabın listesi için: Sabri Koz, "19. ve 20. yüzyıllarda İki Fıkra Derleyicisi: Mehmed Tefik ve Süleyman Tefik", *Müteferrika*, Sayı. 4 (Kış 1994) s. 54-58.
  - 13- Eserlerinin sayısını beşyüze kadar çıkarırlar vardır. Mesela bkz. Murad Uraz, *Türk Edip ve Şairleri*, İstanbul, 1939-1940, Kısım 3, s. 23.

HÂBİL ÂDEM'E DAİR BAZI NOTLAR CÜNEYD OKAY

Bu yazı Hâbil Âdem Pelister(*) üzerine araştırma yapanlara küçük de olsa bir katkı sağlamak için kaleme alınmıştır. Araştırmacılar verilecek bilgilerle ilgili detayları asıl kaynaklarda bulabileceklerdir. Hâbil Âdem'in yakın devir siyaset ve matbuat hayatında ne derece önemli bir rol oynadığı tartışılabilir. Bununla beraber *Toplumsal Tarih* dergisinin 11, 12, 13. sayılarında Hâbil Âdem'e yer ayrılması bu yazının yazılmasını bir ölçüde haklı çıkarır.

Toplumsal Tarih'in 11. sayısında çıkan Mustafa Şahin-Yaşar Akyol imzalı yazıda "Hakkında bu denli yoğun iddiaların bulunduğu, renkli yaşamı, kişiliği ve bir yığın yayınıyla ortada duran Hâbil Âdem'in ne zaman öldüğünü ise yine birçok -ne yazık ki-lerin arasına almak zorunda kalıyoruz. Ama bu son ne yazık ki'li tarihi 1939 yılı ya da 1940'lı yılların ilk yarısı olarak vermek sanırsanız yanıltıcı olmayacaktır."¹ denilmektedir. Halbuki ölüm yılı kesin olarak -en azından şu ana kadar- tesbit edilememekle beraber Hâbil Âdem'in yazı hayatının 1939 yılından sonra da devam ettiğine dair bazı ipuçları vardır.

H.A.Pelister'in 1948 yılında sağ olduğu, Necip Fazıl Kısakürek'in çıkardığı *Büyük Doğu* dergisine yazdığı seri yazılardan anlaşılmaktadır. Necip Fazıl'ın kaleminden çıktığı anlaşılan "(Büyük Doğu), gerçek fikir ve irfana susamış olan Türk okuyucusunu ne nisbette tatmin ettiğini göstermenin yeni bir vesikasını veriyor: Çerçöp mimarili ve kabak çekirdeği üslûpta siyasi ve içtimai bahisler tekerlemecilerinin yanında, çetin emeklere bağlı tetkik ve tettebuları ve

(*) Pelister: Bugün Makedonya sınırları içinde kalan Amavutluk sınırına yakın bir şehir. Bu şehrin adını soyadı olarak alan Amavut asıllı vatandaşlar vardır.

son derece hamleli ve meseleli yazılarıyla maruf olan Hâbil Âdem'in bu som tahlil ve terkip dolu, harikulade alakaya değer serisini takdim ediyor" cümleleri ile sunulan yazı dizisi "Türkiye Halkının Ölüm Kalım Davası Türk-Rus Meselesi ve Amerika'nın Emniyet Siyaseti"² başlığını taşıyor. Dokuz sayı devam eden ve 6 Mart 1948 tarihli 83. sayıda sona eren bu seri yazılar başlı başına bir dış politika analizi ve dış politika tarihi görüntüsü veriyor.³

Hâbil Âdem hakkında daha açıklayıcı bilgiler veren yazı dizisi ise "Son Çeyrek Asrın Muhasebesi" başlığını taşıyor. *Büyük Doğu*'nun 75. sayısında yanda gösterildiği şekilde duyurulan dizi 77. sayıda başlıyor.⁴ Bu arada "Türk-Rus Meselesi" de bir yandan devam etmektedir. Yazının ilk bölümünün alt kısmında çerçeve içinde "Bu fevkalâde mühim seri dolayısıyla Ali İhsan Paşa'nın hatıraları bir iki sayı teahhür edecek..." ibaresi okunuyor. İlk bölümün alt başlığı: "Halk, niçin bu idareyi istemiyordu". Bir çeşit siyasi hatıra görüntüsü veren bu yazı dizisinde Hâbil Âdem direkt olarak Cumhuriyet devri hatıralarını anlatmaya başlıyor. *Toplumsal Tarih*'teki yazıda da sözü edilen muhtemel bir "Serbest Cumhuriyet Fırkası-Hâbil Âdem ilişkisi" burada da ortaya çıkıyor. "Bizden önceki siyasi tarihimizden misaller getirmeğe de lüzum yok. Fethi Bey Rasih Hoca'ya söylenen bir iki sözle Serbest Firka'yı kapamıştı. Birgün kendisine -Niçin? diye sorduğum zaman- Arkadaşlarımı 'Kanun benim duduklarımın arasındadır' diyebilecek bir İstiklâl Mahkemesi reisinden kurtarmak için (Pelister burada bir dipnot koymuş ve şu açıklamayı yapmış: "İttihatçılar Devrinin Maarif Vekili Ahmet Şükrü'nün kanundan bahsetmesi üzerine, reis Ali Çetinkaya'nın meşhur cevabı") Ve iki saatlik bir izahat sonra -Ay-dın'ın içtimaidaki teklifleri kabul etmedime şimdi pişmanım. Fakat dört beş sene sonra bu işin hesabı görülecektir, demişti. Ben de 'böyle bir hesap mukadderdir.(.) Hurafeleşmiş sanılan müesseseleri yık-tık. Fakat bunların yerine ne asrın ilmini ne de bu ilmin maneviyatını yerleştirebildik. Bir tefessüh devri başlamıştır. Beş sene sonra elle tutulmaz bir hale geleceğiz ve birgün tekrar 1923 faciası ile karşılaşacağız, cevabını vermişim". (Burada da bir dip not var: "Serbest Firka niçin kapandı? Hâbil Âdem Pelister'in bu eseri Serbest Firka zamanındaki *Yarın* gazetesinde tefrika edilmeğe başlanmıştı. Fakat ağır bir siyasi müdahale üzerine bir tefrikadan başka kısım çıkmadı. Kitap halinde neşrolununca da toplatıldı." Bu makale ve kitap Şahin ve Akyol'un hazırladığı bibliyografyaya eklenebilir.⁵) Daha sonra Halk Partisi, Demokrat Parti ve Recep Peker'le ilgili görüşlerini açıklayan Hâbil Âdem Halk Partisinin halktan kopuk bir zümre olduğunu söylüyor ve ilk yazısını "Evet Anadolu'da Türkiye niçin kuruldu ve yirmi yıllık muhasebe" cümleleri ile bitiriyor.

Dizinin ikinci yazısının başlığı "Hakimiyet Kimindir?"⁶ Bu yazıda da Halk Fırkası hakkında görüşlerini sergilemeye devam eden Hâbil Âdem hakimiyetin aslında halkta değil "999 kişilik Halk fırkası zümresinde" olduğunu ve bu fırkanın yaptığı icraatla halktan ne kadar bihaber yaşadığını söylemekte.

"Niçin bugünkü vaziyete düştük" başlıklı üçüncü